

Text a foto **Jan Andreska**

Pedagogická fakulta UK v Praze, katedra biologie a ekologické výchovy

Galapágy

po Darwinovi

Místo rozmanité fauny a flóry,
místo, díky kterému dnes
známe evoluční teorii

Na přelomu 17. a 18. století zmapoval Galapágy pirát Ambrose Cowley

Zakladatel evoluční biologie
Charles Darwin se narodil před
dvěma sty lety – 12. 2. 1809.

Výročí znovu otevřelo debatu o objevitelské
cestě, která na podzim 1835 zavedla
lod' HMS Beagle na Galapážské ostrovy.
Jak tehdy toto souostroví vypadalo a jak
vypadá dnes, po dlouhých 174 letech
od Darwinovy návštěvy?

Na rozdíl od jiných tichomořských ostrovů a souostroví neměly Galapágy před Darwinem původní osídlení. To nelze vysvětlit jinak, než že je lodice kolonizátorů Pacifiku prostě nenašly, anebo snad kolonisté narazili na nedostatek vody a vegetace, a tak souostroví spořádaně opustili. Právě proto se galapážská fauna – včetně obřích želv, které daly souostroví jméno – zachovala ve své původní podobě bez lidských zásahů až do doby, kdy byly Galapágy objeveny.

Za objevitele ostrovů je pokládán Tomás de Berlanga. Jako biskup se sídlem v Panamě se roku 1531 vydal na inspekční cestu do Peru. Poté, co se jeho loď dostala do rovníkového bezvětří, byla zavlčena Jihorovníkovým mořským proudem až k neznámému souostroví, které Barlanga nazval Las Encantadas. Slovo v dnešní španělštině znamená okouzlující, dá se ale přeložit i jako zakletý, což lépe odpovídá Barlangovým zážitkům na Galapágách. Doplnul tam totiž prakticky bez zásob vody a než jeho posádka našla vodní zdroj, zahynuli žízni dva námořníci a deset přepravovaných koní.

Další významnou epizodou v dějinách souostroví byla jeho částečná kolonizace anglickými piráty. Ti souostroví ležící stranou obvyklých obchodních tras využívali jako úkryt před Španěly, na jejichž lodě plně novověkého zlata a stříbra útočili. Z té doby také pochází původní pojmenování a mapové zobrazení ostrovů na Cowleyho mapě,

Opuncie galapážská na ostrově Barrington

Vedle botanických, *geologických*

datované 1684. Kromě jmen britských panovníků a šlechty zvětšil Cowley v zeměpisných pojmech mapy i svoje jméno: skromně si pro tento účel vybral malý ostrůvek mezi ostrovy Albemarle a James. Původní Cowleyho názvy v kombinaci s novými jmény ostrovů zavedenými po ekvádorské anexi Galapág (1832) působí vpravdě babylonské zmatení jazyků. Proto některé průvodce obsahují zpracovanou převodní tabulku toponym, která orientaci významně usnadňuje.

Piráty posléze vystřídali velrybáři a jako jejich zázemí vznikla na ostrovech první trvalá sídla, jež ve své knize popisuje Darwin, který sem dorazil čtyři roky po anexi Ekvádorem. HMS Beagle připlula ke Galapágám z Peru. Informace o trase lodi a jejich zastávkách nejsou v Darwinově knize Voyage of the Beagle zcela jednoznačné. Přesnější je čerpat z knihy kapitána Roberta FitzRoya s názvem Narrative of the Surveying Voyages of H. M. S. Adventure and Beagle, což jsou vlastně zpracované lodní deníky.

Je zvykem o plavbě Beaglu psát jako o výpravě, jejímž důsledkem byl Darwinův objev evoluce, a ostatní se jaksi rozplývá v mlze podružnosti. Situace byla poněkud jiná, hlavním cílem výpravy bylo mapování oceánů a doplňování globální meteorologické mapy. Práce na ní je spojena se jménem sira Francise Beauforta, autora stupnice síly větru a od roku 1829 oceánografa britské Admirality. Právě on vyslal Beagle v prosinci 1831 na jeho badatelskou misi.

Leguán mořský

Jít po stopách *slavného přírodovědce* je snadné i nesnadné

Na přání kapitána FitzRoya, který za meteorologická měření odpovídal, doplnil Beaufort posádku dalším přírodovědcem, jenž měl být také kapitánovým společníkem. Kapitánovo přání bylo dost osobní, po sebevraždě kapitána Beaglu na předchozí plavbě přebral za dramatických okolností velení lodi a po sebevraždě vlastního strýce nechtěl být na lodi sám se svou velkou odpovědností. Jeho suicidiální tendence se o mnoho let později ukázaly silnější než vůle žít, život si vzal roku 1865. Volba padla na Darwina, který kromě botanických, geologických a teologických znalostí disponoval také jednou ryze praktickou dovedností: uměl vycpávat ptáky.

Onoho 15. září 1835, kdy výprava doplouvala ke Galapágám, měla za sebou už čtyři roky plavby. 17. září začal průzkum ostrova Chatham, jehož krajina na Darwina udělala nepříznivý dojem: „Nic není méně lákavé než tento první pohled. Rozbrázděné pole černé čedičové lávy, rozházené v nejhrubších roztrhaných vlnách...“ 23. září doplul Beagle k Charlesu, 29. září doplula výprava k největšímu ostrovu archipelagu (souostroví), Albemarle. 30. září se v průlivu mezi Albemarle a Narborough dostala loď do bezvětří a při cestě na pobřeží narazil Darwin na pospolitě žijící černé mořské leguány. Po delší plavbě souostrovím se Beagle vrátil k poslednímu ze zkoumaných ostrovů, což byl od 8. října ostrov James. Tam se Darwin potkal s lovci želv a pobyl s nimi na pevnině týden. Další trasa výpravy vedla k ostrovu Abingdon a k severně ležícímu skalisku Wenman. Odtud už plavba HMS Beagle směřovala na Tahiti.

Želví ostrovy dnes

Výdat se ve stopách Charlese Darwina je vlastně poměrně snadné i nesnadné zároveň. Pokud si odmyslíme ekonomickou stránku cestování, jsou Galapágy lokalita značně odlehlá. Vzdálenost z pražské Ruzyně na centrální letiště na ostrově Baltra (měřeno pomocí Google Earth) je rovných 11 111 kilometrů. Přímý spoj ovšem není, proto se cestuje s mezipřistáními (nejčastěji v Madridu a Guayaquilu).

Těžiště osobní turistické dopravy leží na letišti ostrova Baltra. Rok od roku tu přistává více turistů. Tento nárůst nejlépe ilustrují tři čísla: roku 1970 navštívilo ostrovy

Pelikán hnědý

a teologických znalostí uměl navíc Darwin vycpávat ptáky

Tokající pár tereje maskového

Leguán mořský na balvanech ostrova Hood

Desetitisíce turistů *a citlivá příroda* nejdou dohromady

Osamělý Jiří

Jeden z nejsmutnějších zvířecích osudů planety zosobňuje na Galapágách chovaný želví samec Osamělý Jiří (Lonesome George). Byl nalezen roku 1971 na ostrůvku Abingdon jako poslední živý exemplář tamního poddruhu želvy sloní, jenž byl pokládán za vyhubený. Od té doby se pro něj všemi možnými způsoby včetně analýzy DNA hledá vhodná samice, na jejíž nalezení byla dokonce vypsána odměna. Zatím bohužel marně.

4000 turistů, roku 1985 už 20 000 turistů a roku 2006 celých 145 000 turistů. Popularita Galapág jako turistické destinace stále stoupá, což způsobuje zejména trochu neodpovědná popularizace přírodovědnými seriály v televizi. Poslední z nich vyrobila BBC s náklady 80 milionů liber (asi 2,5 miliardy korun). Na jeho natáčení místní obyvatelé dodnes vzpomínají a asi ještě nějaký čas vzpomínat budou. Citlivá ostrovní příroda a rostoucí počty návštěvníků ale pochopitelně poněkud kolidují. To vede ke konfliktům mezi správou Národního parku Galapágy a původními obyvateli, kteří z turistiky profitují.

S původností obyvatel je to také do jisté míry sporné. Roku 1960 na ostrovech žilo zhruba 2000 osob, žijících se zemědělstvím a rybolovem. Aktuálně se na ostrovech marně snaží počet obyvatel regulovat. Správa národního parku uvádí, že průkaz legálního rezidenta dnes vlastní 15 000 obyvatel archipelagu. Zároveň je ovšem všeobecně známo, že na souostroví žije a v zóně Národního parku pracuje nelegálně dalších 15 000 obyvatel. Ostrovy přitahují nelegální obyvatelé hlavně turistickým ruchem a z něj plynoucí možnosti obživy, která je často snazší než na ekvádorské pevnině.

Historicky dlouhá nepřítomnost lidí a savců – predátorů vedla k tomu, že galapážská fauna je často pouze minimálně plachá. Její ochrana je tudíž dost nesnadná. Proto vedení parku stanovilo pravidla návštěv na ostrovech a zároveň vcelku propracovaným systémem dbá na to, aby byla dodržována. Výpravy jsou organizované a každá skupina má svého licencovaného průvodce, který dohlíží na to, aby se chráněným částem přírody nic nestalo. Jedná se vlastně o jisté znevlnění turistů, kteří tak nemají prostor ke svobodnému konání a pohybu. Ale vždycky je něco za něco. Představa 145 000 lidí, kteří mají volnost pohybu (a fotografování a filmování a potápění a kdečeho dalšího) s ochranou přírody nejdou dohromady. Na ostrovech jsou vytyčeny povolené turistické trasy a po nich se pohybují turistické skupiny porůznu natažené do zástupů. Připomínají nejvíc ze všeho pořádaný školní výlet.

Darwinova stanice

Na březích zátoky Academy Bay leží městečko Puerto Ayora. Na jeho okraji stojí nevelký komplex budov Darwinovy výzkumné stanice. Tato ctihodná instituce vznikla roku 1964 jako centrum ochrany galapážské fauny a flóry. Za jejím založením stála Nadace Charlese Darwina a vláda Ekvádoru. Cílů měla více, především fungovat jako vědecké zázemí ekvádorské vlády, dále koordinaci a směřování vědeckých výzkumů a také úkol nad jiné podstatný: likvidaci nepůvodních živočichů a rostlin na území Národního parku. Funguje také jako záchraná stanice, která se pokouší o aktivní odchov ohrožených živočichů. Chované živočichy předvádí návštěvníkům, čímž zároveň plní funkci ostrovní zoo. Dnes má ekvádorská vláda před sebou velmi náročný úkol: záchranu dodnes zachovaných biocenóz ostrovů, které svou existencí tolik přispěly lidskému poznání.

„Závěrem bych chtěl říci, že pro mladého přírodovědce nemůže být podle mého názoru nic lepšího, než cesta do vzdálených zemí...“ Charles Darwin. ■

Cesta přírodopytceva kolem světa

Charles Darwin své zážitky z cesty na lodi HMS Beagle, kterou absolvoval v letech 1831–1836, popsal v knize Voyage of the Beagle z roku 1845. Tuto práci s oblibou citují zejména britští přírodovědci, často na ni odkazoval například Gerald Durrell ve svých zoologických cestopisech. Její první vydání v českém překladu vyšlo v roce 1912 ještě za starého Rakouska pod poněkud matoucím názvem Cesta přírodopytceva kolem světa nákladem Jana Leichnera na Královských Vinohradech. Samotným Galapágám je v knize věnováno 54 stran z celkových 900, cestovatelské i přírodopytcevy záznamy a poznámky jsou přitom nanejvýš věcné.

